

”Kanske bara prata med dem...”

– Ett utvecklingsarbete om hur skolan
kan främja skolnärvaro

FÖRFATTARE: LOREDANA CIAMBRIELLO OCH LISA NORMING

ARTIKEL NUMMER 21/2014

Abstract

Syftet med den här artikeln är att identifiera faktorer som gynnar arbetet med att förebygga ogiltig skolfrånvaro. Vi har intervjuat fem elever i årskurs 6 om deras erfarenheter av hur skolan arbetar med skolfrånvaro. Vårdnadshavare till elever i samma klass besvarade en enkät om deras erfarenheter av hur skolan arbetar med ogiltig frånvaro. Resultatet av intervjuerna visar att de intervjuade eleverna hade god kunskap om skolans agerande vid elevers frånvaro samt att de ofta ansåg att skolans bemötande gentemot elever påverkade en elevs närvaro.

Enkäterna visar att föräldrarna i många fall saknar kunskap om skolans agerande vid elevers frånvaro och att de eftersökte mer information om vad skolan gör för elever som inte kommer till skolan. Dessa resultat tillsammans med tidigare forskning på området analyserades och mot bakgrund av våra egna erfarenheter i frågan identifierades viktiga faktorer i ett förebyggande arbete. Dessa sammanställdes till förslag på punkter att utgå från i främjandet av skolnärvaro.

Loredana Ciambriello är specialpedagog och lärare i samhällsorienterande ämnen i åk 4-9 och arbetar på Centrumskolan i Nacka.

E-post: loredana.ciambriello@nacka.se

Lisa Norming är lärare i samhällsorienterande ämnen i åk 4-9 och arbetar som lärare och förstelärare på Alphyddeskolan i Nacka.

E-post: lisa.norming@nacka.se

Denna artikel har den 16 december 2014 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan av Nacka kommuns läsgrupp med Björn Söderqvist fil. dr. samt rektor, Nacka kommun, som gruppens ordförande.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens nättidskrift Undervisning & Lärande:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuell metodbok med författaranvisningar:
www.skolporten.se/metodbok

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

Innehållsförteckning

Abstract.....	2
1. Inledning.....	5
2. Syfte.....	6
3. Metod.....	6
3.1 Val av metod.....	6
3.1.1 Strukturerade enkäter	6
3.1.2 Halvstrukturerade intervjuer	7
3.2 Genomförande	7
3.3. Etiska övervägande.....	7
4. Tidigare forskning	8
4.1 Orsaker till ogiltig frånvaro	8
4.2 Relationens betydelse	8
4.3 Skolans arbetssätt.....	9
5. Resultat och analys	10
5.1 Föräldrarnas upplevelser och förväntningar	10
5.2 Elevernas upplevelser och förväntningar.....	11
6. Diskussion	13
7. Slutsats.....	16
Bilagor	17
Bilaga 1.....	17
Bilaga 2.....	18
Bilaga 3.....	19
8. Referenser	21

1. Inledning

På senare tid har frågan om elevers frånvaro och hur den kan minskas ofta dykt upp på agendan i debatten som rör skolutveckling. I den analys som OECD gjorde av Pisa-rapporten 2012 framkommer att svenska elever har bristfälliga kunskaper i matematik och svenska. I den analysen framkommer även att svenska elever har svårt att komma i tid till skolan och att flera av dem skolkar. På frågan om man kommit för sent någon gång under de senaste två veckorna svarar 56% av de svenska eleverna i årskurs nio att de kommit sent någon gång under de senaste veckorna. Genomsnittet i OECD är 35%. När det gäller skolk svarar 21% av eleverna att de skolkat någon gång under de två senaste veckorna. Studier visar att en omfattande frånvaro kan leda till stora svårigheter för den enskilda eleven. En ofullständig utbildning försvårar ett aktivt deltagande i såväl yrkes- som samhällslivet vilket i sin tur kan leda till eller förstärka utanförskap (Skolverket, 2013).

Elever med en långvarig frånvaro kan uppfattas som få i förhållande till det totala antalet men motsvarar ett stort antal elever. Nationella beräkningar visar att mellan 10 000 och 13 000 ungdomar i varje årskull på ca 100 000 barn kommer att hamna i ett mer eller mindre livslångt utanförskap. Läsåret 2011/2012 hade fler än var femte elev (22,6%) som gick ut årskurs nio inte nått kunskapsmålen i ett eller flera ämnen och saknade därmed fullständiga betyg från grundskolan (Skolverket, 2012).

För att på ett enkelt sätt registrera ogiltig frånvaro och meddela föräldrarna om deras barn är frånvarande utan giltiga skäl, använder sig flera skolor av en digital plattform där pedagoger registrerar elevernas frånvaro och sena ankomster. Hur skolor väljer att kontakta föräldrarna är upp till skolorna. I Stockholms grundskolor har frånvaron minskat från 2,9% till 1,7%, vilket man tror beror på att vissa skolor använder sig av en automatisk sms-tjänst. Föräldrarna får ett sms från skolan så fort deras barn är frånvarande utan giltiga skäl (Sundén Jelmini, 2014).

Vi* har sedan en lång tid tillbaka arbetat med elever som av olika anledningar har haft en lång och ihållande skolfrånvaro. Gemensamt för eleverna är att de alla haft en upplevelse av en skola som inte kunnat tillgodose deras behov. I arbetet med dessa elever har vi tillsammans med våra kollegor arbetat kontinuerligt med att definiera vilka faktorer som gynnar deras närvaro och utvecklar ständigt nya åtgärder för att främja närvaron ytterligare. Detta gör vi utifrån egna, föräldrars och elevers utvärderingar av verksamheterna samt i dialog med föräldrar och elever. Några av de konkreta åtgärderna som tagits fram i det arbetet är rutiner för omedelbar telefonkontakt med vårdnadshavare vid ogiltig frånvaro, schemalagd kontakttid via Skype, telefon eller e-post vid frånvaro, hembesök vid behov, hämtning på

*Med vi avses fortsättningsvis artikelförfattarna

morgonen vid behov, kontinuerliga mentorsträffar, kontinuerlig kontakt med vårdnadshavare samt inskolningsperiod med föräldrasamverkan. Andra åtgärder är nätverksmöten vid start för kartläggning och överlämning av elevens behov samt incheckning och utcheckning med personal när elever kommer och går.

Våra erfarenheter och vårt arbete väckte vår nyfikenhet på orsakerna till elevernas skolfrånvaro. Vi ställde oss även frågan huruvida elevernas långvariga skolfrånvaro hade kunnat hindras genom ett förebyggande arbete.

2. Syfte

Syftet med den här artikeln är att utifrån elever och föräldrars perspektiv identifiera faktorer som gynnar arbetet med att förebygga ogiltig skolfrånvaro.

3. Metod

Här beskrivs och förklaras de metodval och det tillvägagångssätt som vi använt oss av under genomförandet av studien.

3.1 Val av metod

Vi ville ta del av elever och föräldrars erfarenheter och upplevelser av skolans arbete med ogiltig frånvaro. Vi menar att elevers och föräldrars uppfattning har en avgörande roll i utformningen av ett arbetssätt eller modell kring arbetet med frånvaron. Valet att även intervjua slumpvist utvalda elever i lägre åldrar gjordes utifrån tidigare forskning där studier oftast gjorts på högstadie- och gymnasieelevers erfarenheter.

3.1.1 *Strukturerade enkäter*

Carlström och Carlström Hagman (2007) menar att enkäter är bra att tillämpa då man vill göra en kartläggning och nå ett stort antal informanter för att få en översikt över ett område. För vår studie har det varit av intresse att få en inblick i hur föräldrarna uppfattar skolans förhållningssätt gällande elevers skolfrånvaro samt vilken kännedom föräldrar har om eventuella rutiner. Vidare vill vi ta del av vad föräldrarna själva önskar för stöd.

Frågorna i enkäten utformades utifrån syftet med studien. Tillsammans med enkäten skickade vi ut ett brev till 19 föräldrar till barn i årskurs 6 (Bilaga 3). I brevet skrev vi om studiens syfte. Vi informerade om varför vi valt att studera skolans arbete med skolfrånvaro och informerade även om Vetenskapsrådets (VR, 2002) etiska regler. Vid eventuella frågor kring enkäten och förfarandet kring denna bad vi föräldrarna kontakta oss direkt. Enkäten besvarades av 13 föräldrar.

3.1.2 Halvstrukturerade intervjuer

Vi valde att, vid sidan av enkäterna, utföra semistrukturerade intervjuer med fem elever i årskurs 6. Urvalet skedde utifrån intresse av att delta. Vi använde oss av en intervjuguide där vi utgick från vissa frågeområden som vi bestämt i förväg (Bilaga 1). Carlström och Carlström Hagman (2007) påtalar att intervjuaren ska försöka delta så lite som möjligt vid intervjun och låta den som blir intervjuad tala fritt.

3.2 Genomförande

Enligt Carlström och Carlström Hagman (2007) finns det vissa frågor som intervjuaren särskilt behöver ta hänsyn till vid intervjuer med barn. Bland annat bör man fundera på vilken tidpunkt intervjun ska hållas och var. Samtalets längd och kontakten med barnet är också aspekter att ta hänsyn till enligt författarna. Genom klassläraren bad vi vårdnadshavarna om lov till att intervjua deras barn (Bilaga 2). De barn som då själva ville delta blev intervjuade. Samtliga intervjuer spelades in och inspelningarna förvarades av oss på lämplig plats fram till efter transkriberingen då inspelningen raderades. Intervjuerna skedde i ett avskilt rum i skolans lokaler. Intervjuernas längd varierade mellan 10 och 20 minuter.

Enkäterna skickades som en länk i ett e-brev till samtliga föräldrar i klassen, 19 stycken. Utifrån det insamlade materialet från både enkäter och intervjuer, samt mot bakgrund av syftet, försökte vi identifiera olika teman. Dessa presenterar vi i resultatet.

3.3. Etiska övervägande

I arbetet med denna artikel har vi följt Vetenskapsrådets (VR, 2002) forskningsetiska principer. Vi informerade både föräldrar och elever om syftet med studien och att det var frivilligt att delta. Vi underströk att uppgifterna vi samlade in skulle behandlas med största möjliga konfidentialitet och att alla deltagare förblev anonyma samt att uppgifterna endast användes i studiens syfte. Vi lät klassläraren skicka enkäten till föräldrarna i klassen, på detta sätt kunde de förbli anonyma för oss.

4. Tidigare forskning

4.1 Orsaker till ogiltig frånvaro

Strand (2013) menar att de krafter som främjar elevernas välmående i skolsystemet påverkar både deras känsla av samhörighet och delaktighet. Enligt författaren är dessa viktiga att identifiera för att förstå varför eleven inte är i skolan samt för att en återgång till skolan ska bli möjlig. Hennes avhandling visar att relationsproblem mellan elev och lärare samt mellan elev och elev är en vanligt förekommande orsak till skolk som senare leder till långvarig skolfrånvaro. Vidare berättar elever som hon intervjuat att de saknar utmaningar och uppmuntran från skolpersonal samt att de inte blivit lyssnade på då de i tidigare årskurser uttryckt en önskan om stöd. Skolverket (2010) fann att anledningen bakom elevers frånvaro var komplex och ofta berodde på omständigheter som rådde både i skolan och i hemmet. Elever som hade svårigheter i vissa ämnen kände ofta lågt självförtroende vilket påverkade närvaron på lektionerna. Skolverket pekar också på att elever i psykisk ohälsa och socialt utanförskap har hög risk att hamna i långvarig skolfrånvaro.

Långvarig skolfrånvaro menar Gladh & Sjödin (2014) är symtom på en mycket komplex problematik. Orsakerna till varför vissa elever inte vill gå till skolan är flera och i många fall komplexa och beror oftast på omständigheter som råder både i skolan och i hemmet. I skolan blir det således viktigt att försöka förstå varför eleven inte är i skolan och för att en återgång till skolan ska bli möjlig. Relationsproblem mellan elev och lärare samt mellan elev och elev är en vanligt förekommande orsak till skolk som senare kan leda till långvarig skolfrånvaro. Avsaknad av utmaningar och uppmuntran från skolpersonal samt att elever inte fått stöd tidigt är också faktorer som kan leda till skolfrånvaro (Strand, 2013). I skolan förekommer att lärare brister i bemötandet gentemot en elev som har svårigheter i ett ämne och stämplar eleven som dum. Det finns elever som inte fått tillräckligt med särskilt stöd. Elever som har svårigheter i vissa ämnen kan ha lågt självförtroende, vilket påverkade närvaron på lektionerna (Skolverket, 2010).

4.2 Relationens betydelse

Den forskning som vi tagit del av är överens om att goda relationer och ett gott socialt klimat är en förutsättning för att förebygga lång skolfrånvaro. Strand (2013) lyfter relationen mellan pedagog och elev som klart avgörande för att en tillbakagång till skolan ska bli möjlig. Hon framhåller vikten av att skolklimatet främjar alla elevers potential och att elever stärks och uppmuntras i sin utveckling. Även i SKL:s rapport (2013) pekar man på vikten av ett gott socialt klimat på skolan. Med ett gott socialt klimat menar man här att alla elever

blir sedda och trivs på skolan. Att eleverna känner sig motiverade och har lust att lära samt att de får så väl utmaningar och stöd utifrån den enskilda elevens behov. Detta, menar SKL, avgörs av personalens bemötande och att skolan präglas av goda relationer.

Bemötandet anges som centralt även när det är aktuellt att åtgärda frånvaron. Det kan t.ex. vara avgörande hur eleven blir bemött när eleven kommer tillbaka efter en period av frånvaro. Strand (2013) betonar t.ex. pedagogernas förhållningssätt gentemot elever som skolkar. Hon fann i sin studie att de elever som lyckades komma tillbaka till skolan och också höja sina skolresultat hade vuxenstöd i form av uppmuntrande lärare som tog sig tid i att förstå vilka hinder som fanns i undervisningssituationen istället för att se eleven som problembärande. Enligt Strand lyckades dessa elever komma tillbaka genom att de under sin frånvaro hade kontakt och stöd av en engagerad pedagog och/eller vårdnadshavare. Även Skolverket (2010) finner att effektiva interventioner består i att bygga goda relationer mellan elev, lärare, föräldrar och skolkamrater. Det också finnas en överblick av elevens skolprestationer och möjligheterna till utveckling ska ges i en stödjande och uppmuntrande miljö (Skolverket, 2010).

4.3 Skolans arbetssätt

Förutom relationens betydelse påtalar Strand (2013) vikten av skolpersonalens dokumentationsarbete och rutiner. Hon påtalar vikten av att tidigare åtgärder utvärderas och att elevernas egna åsikter om åtgärderna får komma fram. Även Skolverket (2012) understryker vikten av elevers delaktighet i arbetet för att främja närvaro. Detta innebär att skolorna behöver granska sina egna verksamheter och att man i denna granskning ser över skolklimatets betydelse samt relationen mellan eleverna och mellan pedagogerna och eleverna. Vidare påtalar även Skolverket vikten av att eleven får ge sin syn på orsaken till frånvaron och att en kontaktperson utses. Elevers delaktighet i skolnärvaroarbetet lyfts fram som en framgångsfaktor även av SKL (2013). Det är viktigt att eleven får ge sin syn på orsaken bakom frånvaron för att kunna vända den till närvaro.

Såväl Strand (2013) som Skolverket (2010) understryker värdet av tidiga insatser i arbetet för att främja närvaro. Skolverket rekommenderar att ogiltig frånvaro bör utredas skyndsamt och vårdnadshavare ska kontaktas samma dag som eleven är frånvarande utan giltigt skäl. En annan avgörande faktor enligt SKL (2013) är skolans fokus på kunskap. Åtgärderna för att främja närvaron i första hand syftar till att eleverna ska få det stöd de behöver för att klara skolans kunskapskrav. SKL menar också att detta fokus bör finnas både hos skolan och andra samhällsaktörer som skolan samverkar med. Dessa samhällsaktörer är i regel många och bör vara det. Som SKL understryker är skolnärvaro inte bara en angelägenhet för skolan utan även för andra aktörer och instanser. Exempel på sådana, med vilka en väl fungerande samverkan bör finnas är BUP, barn-och ungdomshabilitering,

ungdomsmottagning, polisförvaltning och fritidsförvaltning. SKL menar att en samsyn mellan olika politiska nämnder och förvaltningar underlättar en sådan samverkan.

SKL (2013) lyfter fram vikten av ett tydligt ledarskap. Att cheferna på alla nivåer framhåller att skolnärvaro är en prioriterad fråga är en förutsättning för att ett lyckat skolnärvaroarbeta ska kunna bedrivas fullt ut. Vidare menar man att det är betydelsefullt att all personal i skolan är engagerad i arbetet samt att diskussioner kring närvaron bör föras i olika sammanhang, olika personalkonstellationer och på alla nivåer. Till detta hör även ett fungerande elevhälsoarbete på skolan (ibid).

5. Resultat och Analys

Nedan redovisar vi resultatet av intervjuerna och enkäten. Analysen och förståelsen av resultatet kopplas till den tidigare forskningen samt till de erfarenheter vi har av vårt arbete.

5.1 Föräldrarnas upplevelser och förväntningar

SKL (2013) utformade en guide vars syfte är att inspirera skolor till att arbeta systematiskt med skolnärvaro. Guiden föreslår att skolor utformar en närvarorutin som beskriver vad de gör om en elev är frånvarande. Sammanställningen av enkätsvaren visar att drygt hälften av föräldrarna inte känner till hur skolan agerar vid ogiltig frånvaro och uppger att de inte blivit informerade. Lika stor andel menar att de inte känner till skolans rutiner. Alla utom en menar att skolan kontaktat dem samma dag som deras barn varit frånvarande utan giltiga skäl. Föräldrarna uppger att de vill ha information om rutinerna från skolan och att de önskar att ansvarig lärare eller mentor informerar dem. Till samtliga föräldrar ställdes frågan om hur de vill bli kontaktade om deras barn är ogiltigt frånvarande. En stor majoritet önskade bli kontaktad via telefon. Några föredrog sms och endast någon enstaka önskade få informationen via skolans plattform.

Sammantaget visar resultaten att föräldrarnas olika insyn och kunskaper om skolans arbete med elever som inte kommer till skolan, kan bero på att de saknar kunskaper om något de inte har erfarenhet av. Föräldrarna vet helt enkelt inget om saken förrän det blir en del av deras verklighet. Detta kan betyda att skolan inte har för vana att informera om olika former av stöd som finns förrän det är aktuellt. Vilket gör att ett forum för att informera om skolans rutiner och arbete inte uppstår.

Utifrån sammanställningen av enkätsvaren finns det föräldrar som upplever brister i skolans rapportering av frånvaro. En förälder menar att skolan borde skilja mellan frånvaro och sena ankomster och skriver att hen fått meddelande om frånvaro då hans barn varit fem minuter sen till skolan. Föräldern svarade:

“Fick information via skolans plattform om att min son inte var i skolan. Kontaktade honom på SMS och visade sig att han var på toa och blev 5 minuter försenad. Men fick inte information om att han INTE var frånvarande från skolan. Jag var orolig under hela dagen tills jag och min son var hemma och jag visste att allt verkligen var bra med honom. Man kanske ska avvakta en kvart innan man skickar ut information om att eleven inte är närvarande”.

Föräldern anser att skolan ska se över hur meddelandet förmedlas och skilja på begreppen sen ankomst och ogiltig frånvaro. SKL (2013) framhåller att det är viktigt att skolans personal diskuterar hur frånvaro registreras och vad som är ogiltig frånvaro och vad som gäller vid sen ankomst. Föräldern efterfrågar en tydlighet kring just de begreppen. Frånvaro är enligt föräldern inte det rätta begreppet då barnet var sen fem minuter till lektionen. Återkopplingen som gjordes av skolan gjordes utifrån det läraren uppfattar som ogiltig frånvaro, vilket i detta fall var fel då det handlade om sen ankomst. Att tydliggöra skolans rutiner kring detta är viktigt då elevens sammanställda frånvaro skrivs in i terminsbetyget och det är upp till skolan att avgöra om den sena ankomsten räknas in eller inte (Skolverket, 2012).

En annan förälder svarade:

“Informera bättre till oss föräldrar hur systemet fungerar, jag har ingen aning om det finns någon hjälp till elever som har svårt att ta sig till skolan, har inte fått någon info om det heller”.

Flera föräldrar nämner att skolan behöver bli bättre på att informera om rutinerna, både kring återkopplingen och om vilket stöd som finns för elever som har svårt att komma till skolan. Enkätsvaren visar att endast sex föräldrar vet hur skolan agerar då deras barn är frånvarande utan giltiga skäl och sju menar att skolan har rutiner för ogiltig frånvaro.

5.2 Elevernas upplevelser och förväntningar

Vi frågade eleverna varför de trodde att vissa elever var borta ifrån skolan utan giltiga skäl. Fyra elever kopplar skolfrånvaron till att eleven presterat dåligt i skolan. En elev sa:

“De tycker att det är jobbigt. Det kanske inte går så bra i skolan”.

En annan elev menar att skolfrånvaron både kan bero på att man har svårigheter i ett ämne eller att man är för duktig i ämnena. Hen sa:

“Skolkar man så är det för att man behöver lite extra hjälp eller så är man duktig man tycker att man inte behöver en skoldag. Det är antingen att man tycker att man är för duktig eller att det går för dåligt”.

Majoriteten av eleverna i årskurs sex kopplar skolsvårigheter med skolk, vilket stämmer med de anledningar till skolk som Skolverket (2010) tar upp. Skolverket menar att lågt självförtroende kan bero på svårigheter i ett visst ämne och kan på sikt bidra till att man inte vill närvara på lektionen. Ett sätt att hindra en sådan utveckling, menar Skolverket, är genom att ha en överblick av elevens skolprestationer och att eleven får möjligheter att utvecklas genom stöd och uppmuntran. En elev nämner att en orsak till frånvaro kan vara att skolan och ämnena är för lätta. SKL (2013) lyfter betydelsen av att elever får utmaningar i skolan för att känna motivation.

I våra intervjuer med eleverna kan vi i likhet med Strand (2013) identifiera relationernas betydelse för elevernas närvaro i skolan. Samtliga elever berör på ett eller annat sätt relationen mellan dem och läraren som viktig. Såväl SKL som Strand (2013) tar upp betydelsen av hur skolan och dess personal bemöter eleverna. Detta nämns t.ex. i samband med att elever kommer tillbaka till skolan efter att ha varit frånvarande.

Samtliga elever kommer med förslag på vad som kan göras för en elev som inte kommer till skolan. Förslagen utgår från att undervisningen kan anpassas utifrån elevens behov eller hur läraren kan bemöta eleven. Vikten av lärarens stöd och uppmuntran för att en elev ska komma till skolan nämner en av de intervjuade eleverna. Eleven nämner pedagogens bemötande och förväntningar på eleven som en faktor för att en elev ska komma till skolan vid långvarig frånvaro eller skolk. På frågan vad läraren kan göra för en elev som har långvarig skolfrånvaro svarade eleven:

“Alltså typ, att det kommer gå bra. Att man ger den stöd så den känner att det kommer gå bra nu i skolan, typ så”.

En annan elev anser att läraren borde prata med eleven som inte kommer till skolan och ta reda på orsakerna till varför eleven inte kommer och fråga eleven om hur skolan kan hjälpa hen.

“Kanske bara prata med dem. Sätta sig och prata med dem. Varför? Hur ska vi hjälpa dig? Så att den får en liten extra knuff”.

Strand (2013) fann i sin studie att de elever som kom tillbaka till skolan efter långvarig frånvaro gjorde det genom att läraren var uppmuntrande samt tog sig tid till att förstå vilka hinder som fanns i undervisningssituationen.

6. Diskussion

Rapporter från både SKL och Skolverket påtalar vad som skapar gynnsamma omständigheter för arbetet med skolnärvaro. Resultatet från dessa rapporter ligger också i linje med det Strand (2013) kommer fram till samt det vi erfarit från arbetet i våra respektive verksamheter. Detta bekräftas ytterligare av de elever vi intervjuat och av föräldrarnas enkätsvar. Systematiska närvarorutiner, ett nära samarbete med föräldrar, en involvering av elev och föräldrar i arbetet, tydlig prioritering av närvaro hos ledare, en samsyn kring vikten av det förebyggande närvaroarbetet hos samtliga i skolpersonalen och inte minst fokus på kunskap samt ett gott socialt klimat på skolan. Vikten av tidiga insatser är också återkommande. Skolverkets riktlinjer om att kontakta förälder samma dag följs säkerligen av de flesta skolor men räcker det? SKL (2013) ger, i sin både omfattande och konkreta guide, exempel på hur man kan systematisera skolans arbete mot långvarig frånvaro. Här får man ta del av skolors handlingsplaner och dokument samt röster från ungdomar som själva har erfarenhet av både lyckade och mindre lyckade insatser från skolans håll. Här lyfts goda exempel fram från bl.a. Norrköping. Där har man tagit Skolverkets riktlinjer ett steg längre och har även möte med föräldrarna efter första ogiltiga frånvarotillfället. Det här är något vi ser positivt på utifrån våra erfarenheter och tidigare forskning på området.

Skolverket (2012) rekommenderar att ogiltig frånvaro bör utredas skyndsamt. Utreda innebär mer än endast rapportering. En plan för vad man gör med den informationen menar vi är en förutsättning för att man på allvar ska komma åt den frånvaron som verkligen är ett problem. Den ihållande frånvaron som tidigt för barn och ungdomar in i ett förödande utanförskap. Norrköpings rutin (SKL, 2013) som innebär att möte med föräldrarna bokas efter första ogiltiga frånvarotillfället ser vi mycket positivt på. Och går helt i linje med så väl riktlinjer från Skolverket, tidigare forskning på området samt vad våra erfarenheter och undersökningar av föräldrars upplevelser visar. Att utse en person som har extra ansvar för kontakten med elev och föräldrar är viktig och naturligt är ofta att det ansvaret ges till mentorn. Vi tänker oss att denna person även kan vara fritidspersonal, någon från elevhälsoteamet eller annan personal på skolan som har eller blir tilldelad extra utrymme i tjänsten. Någon med större flexibilitet som kan fungera som spindeln i nätet, boka och närvara på möten och samtidigt har förutsättningar för att skapa relation med eleven och föräldrar. Nackdelen med att utse en person som inte är mentor kan vara att denne i starten har en ickerelation till eleven och att det därför går åt mycket tid och energi till att skapa en trygg relation.

Den snabba återkopplingen bör även ske till den frånvarande eleven. Så väl Strand (2013) som Skolverket (2013) lyfter vikten av att bygga relation mellan personal på skolan, elev och föräldrar för att dels öka förutsättningarna för en god närvaro men också för att bryta ett frånvaromönster hos en elev. Den schemalagda kontakttiden som införts i en av våra

verksamheter ser vi som ett gott exempel på detta. Eleverna vet i förväg att de kommer att kontaktas en särskild tid och av en innan bestämd person på skolan, oftast mentor. Under denna kontakttid möts man på Skype, telefon eller mail, beroende på vad man kommit fram till innan. I vissa fall görs även hembesök under denna tid. Fokus under kontakttiden är i första hand skola och skolarbete, arbete som ska göras eller har gjorts stäms av. Extra krut läggs också på att sporra inför kommande skoldag.

Flera av eleverna som intervjuats anger skolsvårigheter som en orsak till elevers frånvaro. En nämner även att bristen på utmaningar kan bidra till att en elev slutar komma till skolan. Eleverna vi intervjuat anser att läraren ska fråga eleven om orsakerna till frånvaron. Vikten av att möta elever på deras rätta nivå för att hålla motivationen uppe är inget nytt och slås dessutom fast ytterligare av både Strand (2013) och Skolverket (2013). Men vi vill ändå lyfta det då det är lätt att fastna i sociala svårigheter och som tidigare nämnts, se eleven som problembärare. Vi är övertygade om att en skola och en undervisning där eleven är trygg och känner att hen utvecklas har en mycket god påverkan på elevens lust och förmåga att närvara i skolan. Därför måste vi alltid vända blicken inåt och ta reda på vad vi kan ändra, göra mer eller mindre av för att på bästa sätt möta elevens behov.

Både Strand (2013) och SKL (2013) understryker vikten av ett gott socialt klimat och att eleverna känner sig sedda i skolan. Men vad innebär ett gott socialt klimat och hur får man till det på en skola? Vi menar att det i grunden handlar om att alla vuxna på skolan alltid har eleven i fokus. Att alla vuxna ser skoldagen som elevtid. Således är detta snarare ett förhållningssätt än en samling åtgärder. Med ett sådant förhållningssätt blir det naturligt att röra sig bland eleverna även utanför undervisningstid. Vår erfarenhet är till exempel att en vuxen som sitter i elevcafeterian och läser tidningen eller rättar uppsatser skapar ett bättre lugn och en större trygghet än en personal som vandrar runt i uppgift att vara rastvakt. Att på ett naturligt sätt finnas bland eleverna utanför den schemalagda undervisningstiden bäddar för goda relationer och möjlighet att se även "korridorsittare".

Detta ökar således förutsättningarna att stämma i bäcken – att fånga in elever som befinner sig i riskzonen i tid, och i bästa fall göra känslan av trygghet och sammanhang tillräcklig så att skolk aldrig blir ett alternativ. Hur man placerar ledning och expeditionspersonal tror vi också kan vara bidragande faktorer i uppbyggandet av ett gott socialt klimat. Vi är övertygade om att det är viktigt att även den delen av skolpersonalen både syns och ser. Ett enkelt grepp med stor betydelse kan till exempel vara att förlägga ledningens kontor väl synligt och lättillgängligt mitt i skolan eller vid entrén.

I många fall möts åtgärder som de ovan av en oro från pedagoger som är rädda att detta ska innebära merarbete. Vår erfarenhet visar dock motsatsen. Att skapa en större trygghet för fler elever hela dagen och genom större närvaro öka förutsättningarna för att kunna stämma i bäcken, sparar tid i längden.

I en av våra verksamheter arbetar man med incheckning och utcheckning av eleverna. Det innebär att någon från personalen alltid stämmer av hur eleven mår när den kommer på morgonen och går hem för dagen. På en skola med 900 elever är det naturligtvis svårare att få till men ambitionen att alla elever blir sedda under en dag är inte orealistisk. Det finns flera goda exempel på skolor med hundratals elever där skolpersonal, så väl rektorer som lärare och vaktmästare, rör sig i entréer och på skolgården på morgonen för att hälsa på flertalet elever. Vi som arbetar i skolan känner också till att man tämligen kvickt blir varse de elever som är i riskzonen och behöver lite extra positiv uppmärksamhet.

Idag finns tekniken och systemen för frånvarohantering och så sent som i november 2014 kunde Stockholms stad visa upp statistik som visar att elevers närvaro har höjts efter att man infört en sms-tjänst kopplad till det system i vilken man för in frånvaro (Sundén Jelmini, 2014). Tjänsten innebär att det automatiskt skickas ett sms till respektive förälder när en elev rapporteras ogiltigt frånvarande. Här blir återkopplingen verkligen så snabb som vi önskar och ser man på Stockholms resultat så är effekten mycket positiv.

Vi ser samtidigt vissa farhågor med allt för effektiva system. För vad händer med den viktiga kontakten mellan hem och skola? Att kunna informera många samtidigt och på kort tid är bra och ger resultat, det har inte minst visat sig i de kvantitativa mätningarna som gjorts i Stockholm stad. Men vad skulle en kvalitativ mätning visa? Hur får man kännedom om bakgrunden till frånvaron för att fortsättningsvis kunna förebygga den om man bara fokuserar på rapportering?

7. Slutsats

Varje skola bör ha en lokal handlingsplan kring arbetet med elevers närvaro. Många kommuner har riktlinjer, modeller m.m. men viktigt är ändå att applicera detta på den egna skolan och forma handlingsplanen utifrån skolors respektive förutsättningar och behov. Denna handlingsplan bör utvärderas och revideras kontinuerligt. Vi tror att diskussionen på så sätt bidrar till att dokumentet hålls levande.

Förslag på punkter i handlingsplanen:

- Definiera vad som är ogiltig frånvaro och sen ankomst. Rapportering bör ske på samma sätt av all personal på skolan. Det ska vara tydligt för såväl personal, elever och föräldrar vilken typ av frånvaro som rapporterats.
- Återkoppling om orsaken till den ogiltiga frånvaron från första tillfället.
- Boka träff med elev, föräldrar och mentor.
- Möte med elev och föräldrar angående orsaken till frånvaron. Fokus bör ligga på hur skolan kan arbeta för att möta elevens behov på bästa sätt. Viktigt att eleven verkligen är delaktig i den här diskussionen för att åtgärderna ska bli de rätta.
- Utse stödperson/mentor med extra ansvar för en elev med hög eller början till hög frånvaro. Viktigt att eleven har förtroende för denna person.
- Daglig kontakt med berörd elev. Kontakt med fokus på skola. Hembesök, via internet eller via telefon. Det som passar elevens behov bäst.
- Om behov finns informeras annan berörd personal på skolan.

Bilagor

Bilaga 1 – Intervjuguide

Temor som frågorna ställs utifrån

Skolplikt/Skolka/Sena ankomster

Motivation

Relationer (elev-elev lärare-elev)

Bemötande

Skolans organisation (ämnen, scheman)

Lär miljön (fysisk och psykisk)

Intervjufrågor till eleverna

1. Vad heter du? Hur gammal är du? Hur skulle du beskriva dig själv? (intresse, umgänge, familj etc.?)
2. Vad tycker du om att gå i skolan? Vad är det som är bra/mindre bra?
3. Varför tror du vissa ungdomar skolkar?
4. Har du haft ogiltig frånvaro någon gång?
5. Vad var orsaken?
6. Vad gjorde skolan då?
7. Om någon i din omgivning skulle börja skolka, vad skulle du göra då?
8. Vad tycker du skolan (lärarna, rektorn) ska göra om en elev skolkar från lektionerna.
9. Är det något som du vill lägga till?

Bilaga 2

Hej!

Vi heter Loredana Ciambriello och Lisa Norming, några av er har svarat på en enkät som skickats ut och vi vill tacka för att ni tagit er tid att svara! Vår fortsatta studie är tänkt att bygga på intervjuer med eleverna i årskurs 6a. Vi vill lyssna på vad som får dem att gå till skolan och vad som motiverar dem i skolarbetet. Varje intervju kommer att spelas in och beräknas ta ca.30 minuter. Intervjun sker på skolan.

Studien följer de etiska riktlinjer som föreskrivs för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning (www.vr.se). Det innebär i korthet att medverkan är frivillig och att deltagaren när som helst kan avbryta sin medverkan. Om ungdomarna är under 15 år behöver de, utöver sitt eget, sina föräldrars/vårdnadshavares tillåtelse för att medverka i studien. Vi ber därför berörda föräldrar/vårdnadshavare att fylla i svarstalongen längst ned på sidan. Ifylld svarstalong lämnas till klassläraren. Intervjumaterialet kommer att behandlas konfidentiellt, det vill säga inga namn på personer eller skolor kommer att förekomma i studien.

Vänliga hälsningar

Loredana Ciambriello och Lisa Norming

JA Jag/Vi samtycker till att mitt/vårt barn blir intervjuat

Barnets namn: _____

Vårdnadshavares underskrift: _____

Bilaga 3

Känner du till ditt barns skolas rutiner och arbete kring ogiltig frånvaro?

Vi heter Loredana Ciambriello och Lisa Norming och bedriver ett utvecklingsarbete om skolors arbete med skolfrånvaro. Siffror visar att allt fler elever skolkar och har svårt att komma till skolan på morgonen. Vi är intresserad av era upplevelser och erfarenheter av skolans arbete med ogiltig frånvaro.

Vi har sammanställt 11 frågor som vi önskar att du besvarar. Undersökningen görs helt anonymt, vi kommer inte kunna se vem som svarat vad. Skolans namn kommer inte nämnas i studien. Vi vänder oss till samtliga vårdnadshavare i årskurs 6x. Eventuella frågor kring enkäten och studien kan ställas till klassläraren. Det går också bra att lämna synpunkter i sista frågan.

På vissa frågor kan du välja svarsalternativet Övrigt, då kan du själv fylla i ett alternativ som passar dig bäst.

Tack på förhand!

Obligatorisk information

1a. Känner du till hur skolan agerar då ditt barn är frånvarande utan giltiga skäl?

Ja Nej

*

1b. Hur fick du den informationen?

Via rektorn

Via skolans plattform/hemsida

Pappersform

Har inte blivit informerad

Via ansvarig lärare

Övrigt:

Minns ej

*

1c. Hur skulle du vilja få den informationen?

Via rektorn

Via annan personal

Pappersform

Via skolans plattform/hemsida

Via ansvarig lärare

Övrigt:

KONTAKT *

2a. Om ditt barn varit frånvarande utan giltiga skäl, hur blev du kontaktad?

Telefon

Blev inte kontaktad

SMS

Annat sätt

E-post

Mitt barn har inte haft ogiltig frånvaro

Skolans plattform

*

2b Hur vill du bli kontaktad av skolan om ditt barn är frånvarande utan giltiga skäl?

- Telefon E-post Övrigt:
 SMS Skolans plattform

*

2c. Om ditt barn varit frånvarande utan giltiga skäl, när blev du kontaktad?

- Efter första lektionen Dagen efter eller senare
 Vid lunch Mitt barn har ej varit frånvarande utan
 Då skoldagen var slut giltigt skäl

*

2d. När vill du bli kontaktad av skolan om ditt barn är frånvarande utan giltiga skäl?

- Efter första lektionen Då skoldagen var slut
 Vid lunch Dagen efter eller senare

UPPLEVELSE *

3a. Har skolan rutiner för ogiltig frånvaro?

- Ja Nej Vet ej

*

3b. Om ja, hur nöjd är du med dessa rutiner?

- Mycket nöjd Inte alls nöjd
 Ganska nöjd Kan inte ta ställning
 Inte särskilt nöjd Svarade Nej eller vet ej i frågan innan

*

3c. Upplever du att skolan hjälper elever som har svårt att komma till skolan?

- Ja Nej Kan inte ta ställning

*

3d. Har du förslag på vad skolan kan göra annorlunda?

8. Referenser

- Carlström, I. & Carlström Hagman, L-P. (2007). *Metodik för utvecklingsarbete & utvärdering*. Lund: Studentlitteratur.
- Gladh, M. & Sjödin, K. (2014). *Tillbaka till skolan. Metodhandbok i arbetet med hemmasittande barn och vuxna*. Gothia fortbildning.
- Skolverket. (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolanur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*. Fritzes
- Skolverket. (2012). *Arbetet med att främja närvaro och att uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*. Fritzes.
- Skolverket. (2013). *PISA 2012. 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap*. Fritzes.
- Strand, A-S. (2013). *Skolk ur elevernas och skolans perspektiv. En intervjustudie- och dokumentstudie (Doktorsavhandling, Dissertation Series, No 43)*. Jönköping: School of health science.
- Sundén Jelmini, M. (2014). "Nytt projekt minskar skolk". Svenska Dagbladet, 16 november, 2014. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/nytt-projekt-minskar-skolk_4106395.svd (2014-11-18)
- SKL (2013). *Vänd frånvaro till närvaro. Guide för systematiskt skolnärvaroarbete i kommuner*.
- VR (2002). *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

